

OCENE IN POROČILA

Gernot Piccottini, *Archäologischer Atlas von Kärnten*. Klagenfurt : Verlag des Geschichtsvereines für Kärnten, 1989. 76 strani in 9 zemljevidov.

Publikacijo lahko razdelimo na tri dele. Uvodnim pojasnilom in seznamu uporabljenih literature sledi obsežno poglavje »Uvod v prazgodovino, antiko in zgodnji srednji vek na Koroškem«, nato je tu seznam najdišč in kot tretji oziroma zadnji del še zemljevidi v merilu 1:200000.

Delo ima več predhodnikov. Tako je leta 1925 sestavil Martin Wutte »Kärntner Heimatatlas«, kjer je zajel vse podatke, znane do 1924; leta 1961 je Österreichische Akademie der Wissenschaften izdala »Österreich-Atlas«, kjer so označena tudi prazgodovinska in rimskodobna najdišča na Koroškem, istega leta pa je izšel še zvezek »Tergeste« (Trst) mednarodne publikacije »Tabula Imperii Romani«, ki zajema tudi Koroško. Leta 1986 je bilo zaključeno diplomsko delo mag. Ericha Wappisa »Literatur zu den archäologischen Fundstätten in Kärnten: von Altsteinzeit bis zum Frühmittelalter«, na podlagi tega dela je pravzaprav pričujoča publikacija nastala, njen avtor pa je glavni sodelavec izdajatelja atlasa Piccottinija.

Seznam monografij in periodike, ki je upoštevana, je zelo obsežen, na tem mestu pa moram opozoriti, da so vključene tudi glavna slovenska arheološka revija »Arheološki vestnik«, »Živa antika« in naši dve novejši monografiji, ki obravnavata tudi Koroško v času kasne antike oziroma zgodnjega srednjega veka (S. Ciglenečki, *Höhenbefestigungen aus der Zeit vom 3. bis 6. Jh. im Ostalpenraum*, Dela SAZU 31 in P. Korošec, *Zgodnjersrednjevska arheološka slika karantanskih Slovanov*, Dela SAZU 22/1 in 2).

V uvodnem preglednem poglavju je podan razvoj poselitve Koroške od srednjega paleolitika do zgodnjega srednjega veka. Avtor opozarja na paralele za najdbe izven obravnavanega prostora in jim tako najde mesto na širšem geografskem prostoru. Nema lokrat navaja tudi sočasna najdišča v Sloveniji — tako primerja paleolitski postaji Calzedon in Bergkristall s Potočko zijalko, eneolitska najdišča z ostalinami na Ljubljanskem barju, pa gradivo iz časa kulture žarnih grobišč (pozna bronasta doba) z materialom, najdenim v Rušah. Najpomembnejše najdišče starejše železne dobe na Koroškem je gomilno grobišče v Bregu pri Rožeku. Material iz teh tumulusov povezuje z gradivom, najdenim od romunskega Bassarabija pa Klein Kleina na Štajerskem do Est v Padski nižini. V 2. stoletju pred našim štetjem je Koroško naselilo keltsko pleme Norikov. Njihova najvažnejša naselbina je izkopana na Štalenskem vrhu (Magdalenski gori). Bogastvo tega ljudstva je bila predvsem železova ruda, zaradi tega je imela dežela poseben položaj tudi še v času, ko so večji del južne Evrope že okupirale rimske vojaške enote. Regnum Noricum je bil preimenovan v Provincio šele sredi 1. stoletja, v 3. stoletju je bil razdeljen v dva dela — Noricum Ripense in Noricum Mediterraneum (center v Virunumu), temu področju je bilo pridruženo tudi nekoč panonsko mesto Colonia Poetovio. V 4. stoletju je področje Koroške upravno del dieceze Illyricum. V kasni antiki so šla tod prek v Italijo številna tuja plemena — Zahodni in Vzhodni Goti, Huni, Avari in Langobardi. Posledica teh trenj je nastanek številnih višinskih postojank. Po umiku Langobardov v Italijo pa so prišli na Koroško Slovani. Avtor navaja antične vire, ki potrjujejo ta premik (anonimni geograf iz Ravene, Paulus Diaconus), pa materialne ostanke ketlaško karantanske kulture in po letu 820 tudi slovanske kneze Karantanije. Pregled zaključuje s sliko poselitve skozi vsa obravnavana obdobja. Ugotavlja, da je kontinuiteta na področjih, kjer so ugodni klimatski pogoji — Lavantinska dolina, Beljaška kotlina, območje ob jezerih in pa ob nahajališčih rudnin (svinec, železo, cink). Le Hanžev hrib ima dokazano kontinuiteto iz kasne antike v zgodnji srednji vek, pač pa do sedaj odkrita grobišča in posamezne najdbe, ki pripadajo ketlaško karantanski kulturi, kažejo, da je bil relativno gosto poseljen predvsem srednji in južni del Koroške. Na določenih področjih — Beljaška kotlina, spodnja Ziljska dolina, okolica Št. Vida na Glini, Medgorja pri Grabštajnu — pa ima kontinuiteto poselitve od zgodnjega srednjega veka naprej.

Katalog najdišč je zasnovan zelo lakonično. Imenu kraja sledi navedba katastrske občine, občine, okrožja, oznaka na priloženi karti, oznaka obdobja, v eni ali največ nekaj besedah je napisano, kaj so našli, sledi pa skrajšano citirana literatura. Zaradi take sheme kataloga prihaja do nesorazmerja, saj za posamezne najdbe vemo, kaj so, medtem ko pri večjih kompleksih ni opisov, npr.: Breg /Frög/ pri Rožeku: U/UK Griffdornmesser; H: Hügelgräberfeld; L: Kelt. Münze in Beljak-Judendorf: U/B: Griffangelschwert; UK: Gräber, Einzelfunde, Nadel; H: Hügelgrab; R: Relief, spätantike Gräber; F: Gräber mit karanta. und awar. Inventar.

Za zgodnjesrednjeveške najdbe dodajmo še, da so razdeljene tudi po ljudstvih — avarske, germanske, karantanske. Pomanjkljivost je tudi v tem, da ob najdbah ne piše, kje so danes. Tudi muzejske inventarne številke bi nam namreč lahko pomagale, da bi si predstavljali, koliko materiala je bilo odkritega.

Delu je priloženih devet kart. Prva ima naslov »Naselitvena kontinuiteta od starejše kamene dobe do zgodnjega srednjega veka« in na njej se vidi koncentracija poselitve skozi vsa obravnavana obdobja. Sledi osem kart za posamezna obdobja — starejša kamena doba do eneolitskega časa, bronasta doba, kultura žarnih grobišč, halštatsko obdobje, latensko obdobje, čas antike, kasne antike in zgodnjega krščanstva in zgodnji srednji vek. Z različnimi oznakami so na njih zaznamovane posamezne najdbe, grobišča, zakladne najdbe in ostanki naselbin. Tudi tu so posamezne najdbe najboljše opredeljene, saj so še nadalje specificirane. Tako na primer v halštatskem obdobju vemo, ali je bila najdena sekira, zaponka, idol, keramika ali kaj drugega, pri kompleksnih najdbah pa je lahko označeno le grobišče.

Kljub temu, da bi si želeli predvsem obsežnejše komentarje o najdenem materialu in podatke o muzejih, ki ga hranijo, pa moramo zaključiti, da je delo temeljnega pomena za poznavanje in študij koroške prazgodovine in zgodnjih zgodovinskih obdobj. Veseli smo lahko tudi tega, da je korektno upoštevana slovenska literatura, na kar kaže ne nazadnje tudi razprto tiskan pripis, da moramo v delu P. Koroščeve iskati najdišče Maria Saal kot Gospa Sveta.

Anja Dular

Appian von Alexandria, **Römische Geschichte. Erster Teil: Die römische Reichsbildung.** Uebersetzt von Otto Veh, durchgesehen, eingeleitet und erläutert von Kai Brodersen. Stuttgart : Anton Hiersemann, 1987. 506 strani. (Bibliothek der griechischen Literatur: Band 23.)

V ugledni seriji Bibliothek der griechischen Literatur, ki jo je osnoval bizantist Peter Wirth in jo izdaja skupaj s teologom Wilhelmom Gesslom, je izšlo že več kot dvajset zvezkov, v katerih so objavljeni prevodi manj znanih, doslej predvsem kasnejših antičnih del, in sicer največ s področja grške patristike in bizantinskih avtorjev, tako npr. prevodi Gregorija iz Nysse, Gregorija Nancianskega, Origena, Johanesa Kantakuzena, Teofilakta Samokate in drugih. 23. zvezek prinaša prevod vseh drugih Apijanovih spisov razen njegove znane *Zgodovine državljanskih vojn* v petih knjigah (*Emphyilia*), ki bo izšla v 2. zvezku. Ta je že v pripravi, prevod pa je oskrbel isti Otto Veh, ki je prevedel tudi prvi zvezek. Po 150 letih je to prvi moderni nemški prevod Apijanovih del, serija pa si je ravno postavila za cilj, izdajati prevode avtorjev, ki so bili doslej predmet predvsem strokovnih študij, širšemu krogu bralcev, ki ne obvladajo klasičnih jezikov, pa le slabo dostopni.

Prevod v prvem zvezku je pregledal Kai Brodersen, ki je trenutno eden najboljših poznavalcev Apijanovega teksta, saj je pripravil novo kritično izdajo vseh Apijanovih del za prestižne *Oxford Classical Texts*. Poleg tega, da je prevod pregledal — in mu torej že to dejstvo samo še dodatno zagotavlja neoporečnost — je Brodersen napisal tudi 16 strani uvoda, v katerem na kratko a izčrpno ovrednoti Apijanovo delo, dalje pojasnila ob besedilu, opombe in stvarno kazalo, kar znaša skupaj skoraj sto strani. Prevod vsebuje naslednja Apijanova dela: predgovor, zgodnjo rimsko zgodovino, čas kraljev (*Basiliké*), italško, samnitsko, keltsko, sicilsko zgodovino (vse nastete so ohranjene le fragmentarno), dalje ibersko zgodovino, zgodovino Hanibalovih vojn, kartažansko in numidijsko zgodovino, zgodovino Makedonije (le fragmenti) in njen dodatek zgodovino Ilirije, zgodovino Sirijske, Mitradatovih vojn, druge fragmente in *testimonia*. Apijan je poleg teh spisov napisal še obširno, na pet knjig razdeljeno Zgodovino državljanskih vojn, v kateri obravnava razburljivo obdobje rimske zgodovine, ki so mu vtisnile pečat osebnosti kot Sula, Marij, Cezar, Pompej, Ciceron, Antonij in Oktavijan, in od katerih je posebej dragocena prva knjiga, ki zapolnjuje vrzel med Polibijem in Ciceronom. Apijana ni bral le ozek krog strokovnjakov, njegova živo in dinamično napisana zgodovina je v prevodu služila tudi kot podlaga Shakespeareovima tragedijama Antonij in Kleopatra in Julij Cezar. Naj omenim kot zanimivost, da je Apijanove *Državljske vojne* ob večerih rad prebiral Karl Marx.

Apijan je bil rojen konec 1. stoletja n. š. v Aleksandriji. Ponosen na svojo domovino je napisal *Zgodovino Egipta* v štirih knjigah, ki pa žal niso ohranjene. Iz njegovega življenja vemo bolj malo. Doživel je upor Judov pod Trajanom leta 116. Najprej je opravljal funkcije visokega uradnika v aleksandrinski upravi, kasneje pa je služboval v Rimu, torej je bil rimski državlján, čeprav nam njegov *praenomen* in gentilino ime nista znana. Zahvaljujoč prijateljstvu s Kornelijem Frontonom (ohranjenih je nekaj pisem, ki sta si jih pisala), ki je zanj posredoval pri vladarju Antoninu Piju, je celo dosegel čast prokuratorja pod Avgusti (pod Markom Avrelijem in